

540.

7. 1

Alle Thulin

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

540

Anders Nilsson.

Anders "Gnickare" är född

den $\frac{3}{12}$ 1865. Hans far hade samma lilla
arrendeställe i Andrarums by, som Anders
Nilsson nu bebor. Han har aldrig bott
utom hemmet. Anders Nilsson är en
bland de få, som kommer ihåg Andra-
rums gamla by sådan som den var
innan gården flyttades ut.

Sk. Albo hd.
Andrarum
Anders Nilsson.

Upptecknad av
Olle Thulin
Juli 1928.

2.2

540

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Slakt.

Grisar slaktades alltid i nedan, ty Slakt.
då höll fläsket sig bättre, än om man slak-
tade i my.

Under julen fick inga kreatursben
slås sönder, ty då fingo kreaturen motsva-
rande benbrott under det kommande året.

Lyfesörön är niojt, som sitter vid hjärtat.
Det ser ut som ett musöra. Detta måste ge-
mäst skäras bort, då man slaktar, ty annars ble-
vo folk sjuka av köttet.

Sk. Albo hd.
Andrarum
Anderas Nilssen.

Upptecknat av
Olle Thulin
Juli 1928.

J. 3

540

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Secknen.

Genom rusthället var secknet uppdelad i rotar.

Här i Andrarum var det två rotar, nerre- och sunnerrote plus Christinhof, som skulle hålla egen dragon. Ilsterp, Bygget och Gärsterp nerroteten. I spetsen för roten stod förmannen. De stora bönderna vere det 5 år vardera. Förmannen skulle ta upp lönen av bönderna vidare var det han som skulle förvara munderingen, då mötet var slut. Då förmannen budade, samlades alla rötebönderna. Då fick sel-dagen sin lön 150 kr. och då synades munderingen, om den behövde lagas och repareras. Det blev gille bakefter. Soldaten släppte till fylle, men förmannen bjöd på mat. Kött, äggakaka, risengröt. Till detta gille rustades mycket. Men så varade det ofta ända tills selen gick upp. Det söps och spelades kort. Ibland även spel och dans, och då komme ungdomen dit fram på kvällen.

Sk. Alboåhd.
Andrarum
Anders Nilsson.

Upptecknat av
Olle Thulin
Juli 1928.

v. 4

540

LUND S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Kiviks marknad.

Kiviks marknad var den stora högtidsdagen i Albo. Alle
som kunde skulle dit. Barnen finge vara snälla hela året för att
få följa med till marknaden. Endast de gamla vere hemma och sågo
till kreaturen. Allt som bonden behövde, järn, redskap och framför-
allt djur köptes på marknaden. Den som var hemma skulle ha marknadsgä-
va av alla, som vere där från gården. Knivar, små träsaker, schakletter
och dyl. På marknaden fanns det alla sorters folk. Tattare, skejare och
slagsmål var det gott om. Blinda sutte då som nu och sälde och sjunge
visor. Tattarekäringarna gingo och sågo efter vilka som sälde djur.
Tattarna ställde sen till slagsmål och bråk så att bönderna blevo
nyfikna och sprunge dit och det blev folkskeckning. Tattarna vere då
framme och tege börsarna. Barnen blevo varnade och fornade innan de
reste till marknaden att ej låta lura sig. Men det var ofta de ståra,
som själva blevo lurade av hästskejare o. dyl. Det var på Kivika
marknad, som Anders Nilsson första gången smakade vetebröd. Höet

Kiviks marknad forts.

5

Skulle alltid vara inne till Kiviks marknad. Hem på kvällen gick det undan, tynu skulle man prova den nya hästen. Och så hade man även fått litet "på lampan", som man saade.

540

LUND UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

6.6

Sk. Albo hd.
Andrarum
Anders Nilsson.

Upptecknat av
Olle Thulin
Juli 1928.

540

LUND UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Andrarums by.

Andrarums by bestod förr av 32 gårdar alla samlade vid kyrkan. De flesta gårdarna lågo vid "Norregadan" och "Sunnergadan". Det fanns nummer på gårdarna, prästgården nummer 1.

Så kallades de "Norregårdarna" och Sunnergårdarna" och "Askagårdarna" och "Långatvinggårdarna". Man hade en gemensam vattningsplats, "Pannehuskomren" och Josefakorren". Dessa användes till att vattna kreaturen vid. Särskilt om sommaren. Här fanns två källor, Jakoba källa och St. Bels källa. Här hämtade man dricksvattnet och i dessa källor offrade man även.

Samlingsplats var "smilingsstenen", som ännu finns kvar på sin ursprungliga plats vid Sven Erikssons (Ett foto.). Det fanns också en samlingsplats för sunnergårdarna uppe

Andrarums by. forts.

LUND S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

7.7

vid granskogen, "majstångahallen". Till dessa samlingsplatser kom man allmänt, då det blåstes i hornet, som fanns hos äldermannen. Hornet finns ännu kvar, och det förvaras hos Grönlunds.

540

Glyttarna samlades på allmänningen uppe vid skogen och lekte där. Här fanns en stenhäll som kallades Kiviks marknad och en Sjöbo marknad. Barnen lekte med kottar och pinnar, som varo kor och kalvar och hästar. Var det någon av glyttarna som felade, straffades han. Det fanns ett berghål som kallades "gjuvahålet", här sattes de in och straffades. Glyttarna varo alltid uppdelade på 2 lag och dessa komme ej alltid överens. Glyttarna från Sunnergårdarna höllo ihop. Man lekte många i lekar. Bollekär. Man hade bollar som varo stoppade med svinhår. Bolltränen gjorde de själva. Så hade de stenslunger och bågar. Käglor. Man hade själv gjort käglorna, kungen var längre än andra. Käglorna ställdes upp och skulle sedan slås ned med sten på 20 stegegs avstånd. Dessa ägdes gemensamt, men det hände att de förflyttno, ty mammorna brukade ta dem. De spelade

Andrarums by förte.

540

- - 8. 8

alltid i lag. På söndagarna vero de äldre ungdomarne med
på lekplatsen. Då lektes andra lekar såsom t. ex. änkeleken.

540

En stod och skrek och 2 sprungo och så skulle den som skrek
försöka ta någon av dem.

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

I byn fanns en särskild inhägnad, där kreatur som kommit
in i ängarna och på vångarna släpptes. Det var "vångagömmarens
Att se till, att inga djur kommo från andra byar. Han kallades
även "gömmer" och det var samma släkt en lång tid här i Andra-
rum, så dem fick tillnamnet "Gömner". När vångagömmaren ertappat
ett djur lät han tuta i byahonet. Var det ingen i byn som äg-
de det fick gömmer fordra djuret tills ägaren kom. Det lystes
på i de närmaste kyrkona och djurets märke nämndes. Andrarums
by hade märket "A.B." Hhästar brändes på läret, kor märktes i
öronen likaså får och gräsar. Var ägaren till djuret från
en främmande by fick han böta mera än om han var från byn.
Dessa böter söpes alltid upp,

Sk. Albo hd.
Andrarums by. forts.

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

540

99

En bykrog fanns där Sven Eriksson nu bor. Den kallades "Skidekroget". Det var nämligen smutsigt där både ute och inne. En gång sade en bonde till krögaren, att kunde han bjuda på så mycket brännvin, som han och hans sällskap kunde dricka, så skulle de ej kalla krogen så mera. De tömde så mycket som krögaren hade hemma och ville ha mer. Då det ej fanns mer och krögaren sade att det kunde vara nog, sade bonden: "Ja, då är tunnan både tøm och torr,
och då kan det heta skidekroget nu som förr".

Bysmedjan. Bysmedjan låg, där Anders Nilsson nu bor. Bysmeden hade så mycket jord av byn, att han kunde ha kö. Han hade betalt för vad han gjorde.

Gadehusen. Gadehusen lågo utmed bygatan. "Gömmars, Becks, Tykes hus." Gadehusen beboddes av torpare.

Ordstäv: Tyke, Gömmer och Beck. Skider(Krogen), Sjövallo och Säck."

Andrarums by förtal.

1010

540

Brydestugan låg nedan om byn. Vid Sven Erikssons ute på fälleden. Den brann upp flera gånger och sista gången den brann bygde man ej upp den.

Maltterra. Den var gemensam för hela byn. Det var en ryggåsstuga. Kölnestället var murat så att värmen men ej eldensteg upp. Malten ångesovanpå ettgelv, som var lagt på bjälkarna. Det rök alltid förfärlig i malteterran.

Byskvattan, den lågej i själva byn utan vid een bäck norr om byn, "Långatvingen". Här är ingen bäck nu, ty man har täckdikat. Det var en liten kvar, stenarna lågo vågrätt och skovlarna vero sneda. Mjölnaren fick ta 5 på 100 i tull.

Bygatan, den var ej stensatt utan bara grus. Askar vero planterade utmed bygatan. Några finnas kvar ännu. Byasken vid samlingsstenen är med på ett fotografi.

Tauter, det var den bästa jorden. Den som låg framme vid gården. Åkrarna, "Stengårdskullen, Getakroksbacken, Stengårdalyckan". Bönderna hade del i alla åkarna. Det var bara små rem sor med stengården emellan.

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

540

Andrarums by. forts.

11

Vångarna. Ångavången, sunnervången, norrevång. Dessa hade de tillsammans

Det var bara gräs på vångarna och när detta höstata släpptes kreaturen. Men innan gräset höstata skulle vångagömmaren vaktadem, så att ej kreaturen kommo in.

Utmärken. Fäladen var fullständigt gemensam och man hade stengärden bara i rågångarna. Var och en fick gå och se till sina djur.

Var det någon bonde som hade fler djur på fäladen än de andma, fick han som ersättning bjuda på ett stopp brännvin. Fäladsmarkerna sträckte sig ända till byn Vallarum.

Nere vid "Sunnergadan" mfanns fädriften. Det var en gata som kreaturen drems ågenom då de skulle ut på fäladén. Det var stengärden båda sidor om den för att kreaturen ej skulle kunna komma ut på gårdena.

Gården. Man bröt upp sten på åkrarna och satte upp stengärden. På sanktmarkerna där man ej kunde gärda med sten, gärdade man med ris, som flätades mellan ekpålar som vero nedslagna. Dessa gärden kallades brödegården. Stengärdarna vero av två slag, enkla och dubbla. I rågångarna hade man alltid dubbla. Risgärdarna ärgo

nu alldeles försvunna. Nu spikas läkt på pålarna i stället för ris som flätades i. Man använde hels ek- ell. bokris. Pålarna stodt på omkring 1 m. avstånd från varandra. Riset flätades så att det korsades.

540

Vägar. Ut till vångarna hade man bara gräsvägar. Bygatorna vore belagda med smästen och grus. På landsvägen hade varje bonde sitt vägsyky, som han skulle hålla med grus. Byn hade gemensam grustäkt. Bygatan underhölls gemensamt.

Brear. Man hade stenbroar över mindre och träbroar över större vattendrag. Dessa fick byarna enas om att underhålla.

Byahöre. Han staddes på våren. Lön, en klädning, ull till häser en skjorta och sånågot litet i kontanter. Han fick äta på samma ställe som bytjuren. Han vaktade fåren. Han hade ett stort värahorn som var av en stor vädur. Det gick att blåsa riktiga låtar i. Fåren vore blott inne omkring 3 månader under vintern och under den tiden fick hören gå omkring på gårdarna och göra vad han kunde. På mornarna blåste hören i hornet, och fåren kände väl igen honom. Han gick före och fåren kommo efter. Fåren betade

ute på fälladen. Även getter vero med men dem hade han att göra med , ty de gingo sina egna vägar.På kvällarna visste fären i vilken gård de vero hemma.

De fattiga i byn, både gubbar och gummer, fingo gå fråntill

540

gård, vara omkr. 8 dagar på varje gård.De fingo göra vad de kunde.

Tyckte man om någon fick han ofta stanna på samma gård och då fick han även miltet kläder, som de annars fingo tigga.

Präst och klockare. Prästen skulle ha tiende av allt som bonden hade av både säd och djuf. Klockaren skulle ha viss säd från varje fjärdingsbonde.Två skäpper råg och två skäpper korn och så tre daler i pengar.Kyrkan underhölls genom arrendeställena och så tegs offer upp.Säden lämnades till prästen på bestämda dagar och då bjöd han på smörmad och brännvin.Lamm och kalvar komme till prästen, allt efter hand. Klockarens tiende kallades "helgenaskyld".

Ungdomen i byn höll ihop. Kom någon till byn från en annan by vankades smörj.Om någon, som ej hörde till byn hade en flicka där fick han bjuda på brännvin.Under vintern hade man ungdomsgillen.Då vero alla ungdomarna med.På gillena spelade och dansa-

Andrarums by. ferts.

540

LUND S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

714

-des och lektes. Man hade ej alltid mat på dessa gillen, det var blett hos de förmögna. Men fylle saknades ej, men ordningen var alltid den 540. bästa. På sommaren samlades ungdomen i någon skogsbacke. Man hade alltid byspelemän. Här i Andrarum hade man länge en släkt som hette Brummar-na, som spelade här många år. Dessa spelade alltid fiel, både far och söner. Ungdomen skramlade till spelmanspengar. Flickorna gingo naturligtvis ofritt.

De äldre i byn vore delade i flera bjudlag. De rikare ofta för sig. Ibland var det blett 3-4 gårdar i ett bjudlag. På dessa gillen var det alltid mycket mat och dryck. Så brukade man spela kort och någon gång förekom det även att man hade spelmän på dessa gillen.

Välkommen. Då pojkkarna började vara med finge de bjude på "välkommen".

Den brukade de bjuda på vid slätten. En kanna brännvin var det vanliga. Förmannen gick och synade hur de olika manna slädde. Var det någen "moa", som var illa slagenasatte han uppen käpp. På kvällen fick den som slagit illa bjuda på brännvin.

Andrarums by fortz.

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

/15

Arbetet under vintern. Bönden själv fodrade kreaturen

Drängarna och de äldre pågarna tröskade. De mindre fingo hjälpa
bönden med kreaturen. Bönden gjorde själv alla redskap. Här vid
bruket fingo bönderna köra till Ystad och Malmö med alun.

På sommaren bröte drängarna sten och hackade sfär.

540

En ruta om dagen var en dagerka. Man gjorde ofta gille och
karlarna fingo hacka en dag för att få vara med på gillet.

Vårarbetet började i april. All jorden kördes på våren.

Alla djur som skulle gå i vårbruket fingo av julkakan, som
gömts. Sädden. Kern, när körnet blommade. Ärter på Patriks dagen.
Råg alltid i nedan. Hör någon av höradagarna. Havre såddes när som
helst. Obs. Omhavren finns inga dagar. Kvinnan skulle vara med
då linet såddes. Hon skulle då ha ett rent förkläde på sig, ty
annars blev det egräs i linet. Övänner kunde så något i säden
så att det blev mister. Då sädden var slut, skulle alla seva
"sädöns". Man hade ett litet rövland, en rivlycka. De sattes hur
som helst på em nyodling. Reverna koktes och sen doppades i
Gräddmjölk. Det var så gott, så det vattnas ännu i munnen på

Andrarums by förtä.

/ 46

Anders Nilsson , då han tänker på det.

540

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Sk. Albo hd.
Andrarum
Anders Nilsson.

540.

Upptecknad av
Olle Thulin
Juli 1928.

17

540

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Kreaturen.

Ynnan Kreaturen släpptes om Mjukaturen.
varen brukade Anders Nilssons far gnida dem
med stål längs hela rygraden. Somliga bru-
kade borra hål i hornen och i hålet stoppa
in en lit fligrönn (drygfrönn), och sedan
slå en plugg i hålet. Kreaturen blev då ej sju-
ka eller räkade ut för någon slags dålig-
het under sommaren.

Ett gummia, som bodde nere vid
verket, och som kallades "Mjuglan" eftersom man
såg att den kunde läsa bort ormbrott på djur.

Hon mummade en ramsa, som ingen hörde
och brökö djuret. Det hörde fan bilen att
vara ovän med den käringen, prästår
Anders Nilsson. — En dag, när Anders
och hans far varo ute och körde med
två kor, blev den ena ormbitten och sjuk.
Anders far gick då till gammnan, och hon
sade, att han skulle skära kon i rumpan
och låta blodet doppa på en brödbit. Bröd-
biten skulle kon sedan åla upp. Anders
far fick också en bit s. k. "dyvelstreck"
av gammnan till kon. Kon blev bra.

540

När en ko Malvaf, skulle hon
ha en sup brännvin på en brödbit. Första
gången hon myjölkades, band man en stopp-
mål i grepen på byftan. Nålen bands så, att
den hängde ner i byftan och myölken.

1919

Njölk fick aldrig bäras från gården utan att man lagt i några korn salt och skurit ett kors i den med en kniv.
Lett folk kunde då ej trolla bort grädden.

540

Y) creaturen brakade alltid släppas i spetsny, ty då stodo de sig bättre och magrade ej.

Vår selen dog av en häst, brukade Anders Nilssons far sprutta genom helen. Varför vet Anders Nilsson ej.

Sk. Albo hd.
Andrarum
Anders Nilsson.

LUND'S UNIVERSITETTS
FOLKMINNESAMM

Upptecknad av
Olle Thulin
Juli 1928.

2620

540

Råttor.

Det fanns folk förr i tiden, som Råttor.
kunde holla bort råttorna. En gubbe be-
rättade, då Anders var liten, att en gång
när han var ute och gick, fick han höra
ett fastigt oväsen i diket. Då han såg ef-
ter, vad det var; fick han se, att det var råt-
tor, som gingo i diket. De gingo en och en efter
varandra, och de varo flera hundra. Det var
råttor, som hollats bort från en gård, och
som nu varo på väg till en annan gård.

Man fick ej baka, brygga, slakta eller
kvätta skärtorsdag, ty gjorde man det, fick
man säkert råttor.

540